

on-line > www.vulkani.rs
mail to > office@vulkani.rs

Naziv originala:
Roberta Rich
THE MIDWIFE OF VENICE

Copyright © 2011 Roberta Rich
Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-00407-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Roberta Rič

NOĆI U VENECIJI

Preveo Vladan Stanojević

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2013.

Za Mimi Mikan
1920-2007

Prvo poglavlje

Geto Nuovo, Venecija 1575.

Ponoćnom Venecijom vladaju psi, mačke i pacovi. Ponte di Geto Nuovo, most ka getu, drhti pod težinom džakova trulog povrća, užegle masti i gamadi. Bezoblična masa, nalik crkotini, plovi rekom San Điolamo. Ljuljuška se na masnim vodama. Magla se leluja nad kanalima, prigušujući roktanje alavih svinja. Pločnici su klizavi, a hod po njima opasan zbog obilja otpadnih voda na ulicama.

Jedne takve noći došli su po Hanu. Čula je glasove i raskrilila zavese, da bi videla šta se dešava na polju ispod prozora. Ništa nije videla zbog leda, koji se noću nahvatao s unutrašnje strane, zbog ugašenog žeravnika. Ugrejala je dva novčića na jeziku, mršteći se zbog oštrog metalnog ukusa. Prislonila ih je uza staklo palčevima, da bi načinila dve rupe za osmatranje. Dve prilike su se, tri sprata niže, prepirale s Vičenteom, koji se starao da kapije Geta Nuovo budu zaključane od sumraka do svitanja. Za skudo, poveo ih je do Hanine nastambe. Imala je utisak da se čuvar kapije svađa s dvojicom muškaraca. Odmahivao je glavom i žustro mahao bakljom od borovine, koja im je bacala drhtavu svetlost na lice.

Muževi su je često tražili u zlo doba noći. Takva je bila priroda njenog posla. Ovi su izgledom odudarali od žitelja geta. Posmatrala ih je kroz kružiće u ledu. Jedan je bio visok i snažan, ponošnog držanja. Nosio je teški ogrtač postavljen krznom. Drugi je bio niži, zdepastiji. Nosio je svilene čakšire, pretanke za hladni

noćni vazduh. Čipka na manžetnama visokog stranca uzletela je kao usplahireni golub kad je pokazao ka njenoj zgradi.

I na prozoru je čula kako izgovara njeno ime grlenim glasom. H iz *Hana* zvučalo je kao Č. Pomislila je da se radi o Aškenazu. Glas mu se odbijao od uskih, kao nož oštarih zgrada geta oko kampa. Nešto nije bilo u redu. Trebalo joj je izvesno vreme da shvati zbog čega joj dva stranca izgledaju neobično.

Nosili su crne šešire. Veće desetorice obavezalo je sve Jevreje da nose skerletne birete, simbole Hristove krvi prolivene njihovom rukom. Ovi hrišćani nisu smeli da borave u getu posle ponoći, niti su, po zakonu, smeli da traže njene usluge.

Možda je prebrzo donosila zaključke. Možda su je tražili iz drugih razloga. Možda su joj nosili vesti o suprugu. Možda su, uz božju pomoć, došli da joj kažu da je Isak živ i da se vraća kući.

Pre nekoliko meseci stajala pored bunara kad ju je rabin obavestio da je Isak zarobljen. Došla je po vodu za pranje veša. One-svestila se i ispustila teško hrastovo vedro iz ruku. Palo joj je na nogu. Okvasila je prednji deo haljine i poprskala kamene ploče. Njena prijateljica Rebeka je, na svu sreću, stajala pored nje, u hladu nara. Uхватила ju je za ruku pre nego što je udarila glavom o ogradu bunara. Od silne tuge, nekoliko dana nije ni znala da je slomila stopalo.

Muškarci su se približavali. Zaustavili su se ispod njenog prozora. Drhtali su na oštroj hladnoći. Smeđe, vlažne mrlje krasile su zidove i tavanicu Haninog logeta. Prekrivač, koji je podigla s kreveta da bi se odbranila od oštre hladnoće, lepio se za nju. Strela se i čvršće obavila oko sebe sluzavu tkaninu, otežalu od noćnih mora. Mirisao je na Isaka i ulje od pomorandži. Voleo je da ih jede u postelji. Hranio ju je sočnim kriškama dok su čavrljali. Nije oprala posteljinu od njegovog odlaska na Levant. Hteo je da se pošto-poto okuša u trgovini začinima. Jedne noći će se vratiti. Ušunjaće se u postelju, zagriće je i posle dugo vremena nazvati svojom ptičicom. Čekaće ga na svojoj strani postelje.

Navukla je široku čopu, škrtim pokretima žene naviknute da se sprema na brzinu. Vratila je pokrivač na postelju. Pažljivo ga je zatregla, kao da Isak još sniva pod njim. Zapalila je vatru u žeravniku s ugljem, dok je čekala da čuje topot nogu i udarce na vratima. Nije joj polazilo za rukom da zapali vatru ukočenim rukama. Varnice su napokon kresnule, a plamen se razgoreo, grejući sobu. Ubrzo više nije dahom stvarala oblačiće u hladnom, ustajalom vazduhu logeta. S druge strane zida dopiralo je tiho hrkanje suseda i njihovih petoro dece.

Gledala je kroz krugove na staklu oslobođene leda. Kravila je led na prozorima toplinom svog tela. Visoki čovek moćna glasa okrenuo se u mestu i pohitao ka njenoj zgradi. Zdepasti pratilac kaskao je za njim. Morao je da načini dva koraka za jedan dugajlijin. Zadržala je dah. Eh, kad bi Vičente mogao da im objasni da od nje očekuju nemoguće.

Pomilovala je ravni stomak da bi se smirila. Volela bi da nije takav. Osećala je karlične kosti ispod spavačice. Blaga mučnina donela joj je tračak nade. Učinilo joj se da oseća micanje deteta. Radost nije dugo trajala. Mučnina se nije javila zbog trudnoće, već zbog zadaha iz noćne posude i vlage sa zidova. Imala je mesečnicu. Sledeće nedelje podvrći će se mikvi, ritualnom kupanju, i ukloniti sve tragove krvi.

Uskoro je trošno stepenište zaškripalo. Nerazgovetni glasovi približavali su se vratima. Naprezala se da ih čuje. Zvali su je po imenu, lupajući po vratima. Došlo joj je da se zavuču pod pokrivače. Susetka s druge strane zida gnevno je kucala, upozoravajući je na tišinu. Prošle godine rodila je blizance. Odmor joj je bio neophodan.

Uvila je crnu kosu u punđu na potiljku. Učvrstila ju je ukosnicom. Otvorila je vrata nepozvanim gostima. Htela je da pozove Vičentea u pomoć. Pokrila je usta rukom, da bi ugušila krik iznenađenja. Između dva hrišćanina stajao je rabin, bled i naboran kao pergament. Ustuknula je pred njima.

Rabin Avram poljubio je prste i dodirnuo mezuzu, na desnoj strani dovratka kutijicu s citatima iz Svete knjige. „Šalom alejhem, i oprostite nam zbog uznemiravanja, Hana.“ Odenuo se u žurbi. Rese molitvenog šala igrale su mu oko kolena. Jarmulka mu je stajala nakrivo.

„Alejhem šalom“, odgovorila je. Htela je da uhvati sveštenika za ruku. Zaustavila se u poslednji čas. Žena nije smela da dodiruje muškarca koji nije član porodice, čak i kad nije imala mesečnicu.

„Ovi ljudi moraju da razgovaraju s tobom. Možemo li da uđemo?“

Skrenula je pogled, kao što je uvek činila, u prisustvu muškaraca. Nisu smeli da uđu. Nije bila prikladno odevena. U sobi nije bilo mesta za četvoro.

Glasom piskavijim nego inače, pitala je rabina: „Da li je vašoj supruzi bolje? Čula sam da pati od gihta i da leži od šabata.“

Rabin je izgledao neuredno. Iz njegove odeće širio se miris koji je svedočio o nedostatku ženske ruke u kući. Niko je nije provetrao, niti se iko brinuo da njen vlasnik ne sedi po čitavu noć pognut nad pergamentima. Rivka je možda konačno ostvarila svoju pretnju i otišla u jevrejsku četvrt u Rimu, kod najstarijeg sina.

Sveštenik je slegnuo ramenima. „Rivka ne može da makne ni rukama ni nogama, ali joj je jezik, na svu žalost, i te kako pokretan, a reči su joj oštre kao mačevi.“

„Žao mi je što to čujem.“

Rabinovi bračni problemi bili su dobro poznati svima jer se kroz tanke zidove čulo sve što se dešava u njegovom stanu. Za četrdeset godina bračnog života, on i njegova žena nisu sastavili ni dan bez prepirke.

„Gospodo, ovo je babica Hana, koju ste tražili. Bog je blagoslovio.“ Rabin se naklonio pred njom. „Hana, ovo je konte Paolo di Padovani. Došao je s rođenim bratom Jakopom. Nek ih Bog zaštiti od sveg zla i nek im podari dug život. Konte je zahtevao da ga dovedem do tebe. Računa na našu pomoć.“

Na našu pomoć? – pomislila je Hana. Da li ona drži propovedi? Da li rabin pomaže pri porođajima?

„Već sam objasnio konte Padovaniju“, nastavio je rabin, „da traži nemoguće, da ti zakon zabranjuje da pomažeš u porođaju hrišćanki.“

Dominikanski sveštenik fra Bartolomeo je prošle nedelje na Trgu Svetog Marka upozoravao verne na hrišćane koji primaju medicinsku pomoć od Jevreja. Nazvao ih je neprijateljima Hristovim.

Konte je pokušao da se umeša. Rabin je podigao prst. „Da li želite da se pozovete na papski oprost? On se ne odnosi na skromnu babicu poput Hane.“

Procenila je da je rabin na njenoj strani. Zajednički interes nagonio ih je da odbiju zahtev uticajnog plemića.

Visoki plemić je, sa svojih pedeset godina, bio najmanje dvostruko stariji od nje. Zbog upalih obraza, izgledao je kao rabinov vršnjak. Njegov desetak godina mlađi brat bio je neugledan, uskih grudi i obešenih ramena. Konte ju je udostojio klimanjem glavom, pre nego što se progurao pored rabina u sobu. Sagnuo je glavu, da ne bi udario u grbavu, nisku tavanicu. Bio je krupan, kao što hrišćani znaju da budu, i rumen od prevelike količine masnog pečenja. Pokušala je da uspori dah. Činilo joj se da u sobičku nema dovoljno vazduha za sve.

„Počastvovan sam prilikom da vas upoznam“, rekao je visoki plemić i skinuo crni šešir. Imao je dubok i prijatan glas. Govorio je venecijanskim dijalektom.

Njegov brat Jakopo bio je odeven kao kicoš. Napuderisao je punačke obraze. Na njegovim svilenim čakširama nije bilo ni trunčice blata. Oklevajući, zakoračio je preko praga. Oprezno je stupao, kao da očekuje da će pod svakog časa popustiti pod njegovom težinom. Blago se naklonio Hani.

Konte je odvezao ogrtač. Osvrnuo se po njenom logetu. Pogledom je obuhvatio krevet od neobrađenih dasaka, vlažne zidove, sto od borovine i menoru. Okrajak sveće od pčelinjeg voska

dogorevao je u uglu, bacajući nemirne senke po sobici. Bilo je očigledno da se prvi put našao u ovako skromnom okruženju. Osećao se neprijatno u njemu, sudeći po ukočenom držanju i nastojanju da ne dodirne zidove.

„Šta vas večeras dovodi k meni?“, pitala je Hana, iako je vrlo dobro znala o kakvoj se mucu radi. Rabin je pogrešio kad ih je doveo ovamo. Njegova dužnost bila je da ih ubedi da odu iz geta. Ništa ne može učiniti za njih.

„Moja supruga se porađa“, prozborio je konte. Nervozno se premeštao s noge na nogu. Stisnuo je usne.

Njegov brat Jakopo primakao je stoličicu nogom. Prekrio ju je maramicom i seo. Polovina zadnjice visila mu je sa stolice.

Konte je nastavio da stoji. „Morate joj pomoći.“

Hani je uvek bilo teško da nekom odrekne pomoć, bilo da se radi o ranjenoj ptičici ili ženi na porođaju. „Grehota je odbiti tako nešto, gospodine.“ Pogledala je rabina. „Rado bih vam pomogla, ali zakon više ne dozvoljava. Sigurna sam da vam je rabin objasnio da je to nemoguće.“

Konte je imao plave oči, široka, snažna ramena i uspravno držanje. Koliko se razlikovao od bledih i zdepastih žitelja geta, pognutih od večitog savijanja nad polovnom odećom, draguljima i Torom.

„Žena mi se porađa već dva dana i dve noći. Čaršavi su natopljeni njenom krvlju. Dete nikako da se rodi.“ Bespomoćno je odmahnuo glavom. „Ne znam kome da se obratim.“

Osetila je silno sažaljenje pri pogledu na njegovo lice. Iskreno i duboko je saučestvovao u supruginom bolu. Znala je šta su teški porođaji. Nagledala se svega i svačega, dugih sati neopisivog bola, dece koja ne izlaze iz utrobe, mrtvorodenčadi, majki koje umiru od mlečne groznice.

„Veoma mi je žao, gospodine. Sigurna sam da veoma volite svoju suprugu, kad ste došli čak u geto da me potražite.“

„Njeni krici isterali su me iz kuće. Ne mogu da ih podnesem. Zaklinjala me je bogom da joj prekratim muke.“

„Veliki broj porođaja se dobro završi, čak i posle dva dana“, rekla je Hana. „Vaša žena će se, uz božju pomoć, oporaviti. Podariće vam zdravog sina.“

„To je prirodni tok stvari“, oglasio se rabin. „Zar u Knjizi postanja ne piše *s mukama ćeš decu rađati?*“ Obratio se Hani. „Rekao sam mu da ćeš odbiti. Zahtevao je da to čuje s tvojih usana.“ Otvorio je usta da još nešto kaže, ali mu je konte rukom dao znak da učuti. Rabin ga je, na Hanino čuđenje, poslušao.

Konte je progovorio: „Žene često i mnogo razgovaraju. Moja supruga Lučija čula je da ste vi najbolja venecijanska babica, iako ste mladi. Rekla mi je da vam nema premca ni među hrišćanima ni među Jevrejima, i da uspevate da izmamite i najtvrdoglavije bebe iz majčine utrobe.“

„Ne verujte u sve što čujete“, rekla je Hana. „I ćorava koka ponekad nađe zrno.“ Motrila je na njegove krupne, nervozno isprepletane šake, svesna da ih je upleo da ne bi drhtale. „Ima veoma umešnih hrišćanskih babica.“

Imao je pravo. U Veneciji nije postojala *levatrice* koja se mogla porediti s njom. Bebe bi spremnije izlazile iz majčine utrobe, a porodilje bi se brže oporavljale kad bi ona pomagala pri porođaju. Samo je rabin znao razlog za to. On neće govoriti o njemu, zato što bi, ako bi iko saznao za njega, bila žigosana kao veštica i podvrgnuta torturi.

„Čuli ste odgovor s njenih usana“, rekao je rabin. „Hajdemo. Ne može vam pomoći.“ Kratko je klimnuo Hani. Okrenuo se, spreman da ode. „Žao mi je zbog uznemiravanja. Želim vam laku noć.“

Jakopo je pljesnuo rukama, kao da su se za kratko vreme provedeno u logetu silno isprljale. Ustao je sa stoličice i krenuo ka vratima. „Hajdemo, *mio fratello*.“

Konte nije ni mrdnuo. „Preuzeo bih na sebe Lučijinu bol da je to moguće. Dok mi ovde razgovaramo, njena krv kaplje na pod spavaće sobe. Svojom bih krvlju zamenio njenu, samo da je moguće.“

Hana je bila znatno niža od plemića. Gledala je pravo u dugmad na njegovom ogrtaču. Ljuljao se od umora. Ustuknula je da ne bi pao na nju.

Obratila se rabinu na jidišu, znatno tišim glasom. „Da li bi bilo nezamislivo ako bih pošla s njim? Jevrejski lekari često leče hrišćanske pacijente, iako im je to zabranjeno. Hrišćani ih traže da im puštaju krv i pročiste organizam, uprkos papskoj zabrani. Mnogo jevrejskih doktora posećuje domove uglednika, pod okriljem tame i pored usnulih portira. Priča se da i dužd koristi usluge jevrejskog lekara...“

„Tolerancija koju pominješ ne odnosi se na žene. Ako hrišćanska beba, ne daj bože, umre na porođaju u prisustvu jevrejske babice, biće okrivljena za ubistvo. Optužba može da zahvati i čitav geto.“ Rabin se okrenuo konteu. Progovorio je na venecijanskom dijalektu. „U Veneciji ima mnogo hrišćanskih babica. Svaka od njih bila bi počastvovana da vam pomogne, u ovom teškom času.“

Slaba svetlost u prostoriji naglašavala je konteovo bledilo. „Vi ste mi poslednja nada“, progovorio je tihim glasom. „Priča se da imate magične ruke.“ Uhvatio ju je za ruke. Bio je to molećiv gest. Stiskao je njene šake ogrubele od jeftinog sapuna svojim rukama, hladnim i mekim kao dečja koža. „Da li je to istina?“

Postiđena i preneražena, babica je povukla ruke sebi.

Rabin se nagnuo prema njoj i progovorio na jidišu, „Da li si sigurna da to želiš, Hanala?“ Upotrebio je njen nadimak iz detinjstva. „Hoćeš li da ti jedne noći izbace leš iz barže na najprljavijem delu lagune, gde ribarenje nije dozvoljeno, i gde niko ne zahvata vodu za piće?“

Smotrenija žena bi oćutala. Hana nije mogla da zauzda jezik. „Da li se patnja hrišćanke razlikuje od patnje Jevrejke?“

„Reci uvaženom konteu da nisi u stanju da mu pomogneš. Nek smrt njegove supruge bude pripisana nekom drugom, a ne Jevrejima.“

Rabin nije znao šta znači biti žena, rađati mrtvorodenčad, patiti od porođajne groznice i slušati zlokobno lepetanje krila anđela

smrti iznad kolevke. Duboko je udahnula i rekla: „Nadarena sam, rabine. Bog sigurno želi da upotrebim taj dar.“

„Neka je proklet dan kad si mi donela tu tvoju, tvoju...“ – mučio se da pronade odgovarajuću reč – „tvoju spravu da je opojem i blagosiljam.“

I Hana je žalila zbog toga. Eh, da je samo sačuvala svoj izum u tajnosti.

„Bogat je“, nastavio je rabin. „Trgovac je i hrišćanin. Svaki muškarac, žena i dete u getu platiće strahovitu cenu ako to dete umre uprkos tvom trudu.“

Konte se obratio rabinu: „Mogu da je zaštitim, ako, ne daj bože, dođe do problema. Član sam Veća desetorice. Imam uticajne prijatelje u Inkviziciji.“ Trudio se da je ohrabri. „Spremite se, Hana, i pođite sa mnom pod okriljem noći, u mojoj gondoli. Niko van mog domaćinstva neće znati da ste nas posetili.“

Rabin je mrmljao na jidišu. „Hana, ne poznaješ svet kao ja. Ovo neće izaći na dobro. Tačno je da si mu u ovom času potrebna i da će te zaštititi, čak i uz pomoć moćnog Veća desetorice. Međutim, misliš li da će se založiti za tebe ako mu žena umre?“

Pokušala je da proguta pljuvačku. Grlo joj je bilo previše suvo. Konte se otisnuo po kanalima usred noći, rizikujući da strada od razbojnika. Potkupio je Vičentea da otključa kapije i podigao rabina iz postelje. Retko koji muž bi se odvažio na tako nešto. Osmotrla je rabina koji ju je smrknuto odmeravao crnim, zabrinutim pogledom. Nepokolebljivo je stajao na vratima, kao da ne bi uzmakao ni pred Svemogućim.

Kad je njena sestra Džesika prihvatila hrišćanstvo, rabin je, u skladu s jevrejskim zakonom, naložio porodici da održi šivu, tradicionalni ritual žalosti za mrtvima, i da više nikad ne pomene njeno ime. „Nek se Džesikino ime izbriše iz vašeg sećanja i nek joj zubi istrunu u glavi“, rekao je, a Hana je ridala dok je otac pokrivačio jedino ogledalo u kući. Naredio je svim žiteljima geta da od tog trenutka prekinu sve odnose s preobraćenicom.

Hanina rođena sestra živela je samo nekoliko kanala od nje. Često ju je viđala, kad je ujutru žurila na tržnicu Rijalto, kako se vraća sa zabave ili otmenog bala, u raskošnoj svilenoj haljini, sa šljokicama i maskom. Hana bi svaki put, u skladu s rabinovim naređenjem, oborila glavu i krenula drugim putem.

Babica-početnica zakucala je godinu dana kasnije na vrata geta. Bila je bez daha od trčanja. Prenela je Džesikin poziv Hani. Rabin joj je zabranio da pođe s njom. Oterao ju je iz geta.

Sveštenik se obratio konteu. „S dužnim poštovanjem, podsećam vas da vlasti ne mogu uvek zaštititi Jevreje kad sveštenici uzbućune gomilu. Lako ćemo se setiti žalosnih primera krvave odmazde, na primer tokom epidemija kuge, pa kad su nevernički pirati oteli venecijanske brodove...“

Konte ničim nije pokazao da je čuo rabina. Stresao je ogrtač. Položio ga je na postelju, jedino slobodno mesto u logetu. Hana ga je načas pogledala u oči. Pomislila je da će je obaviti ogrtačem, prebaciti preko ramena i poneti u hladnu noć.

„Konté“, rekla je, „znajte da ne izvodim čuda, niti su mi ruke magične.“

„Morate pokušati“, odvratio je plemić.

Jakopo je cimnuo brata za rukav. „Hajdemo. Vreme je da krenemo. Bili smo budale kad smo pomislili da će nam Jevrejka pomoći. Sveta majko božja, Paolo, otići ću bez tebe ako budem morao.“ Prineo je maramicu nosu. „Muka mi je od vazduha u ovoj sobi. Završi ovu stvar. Ponudi joj novac. Jevreji razumeju samo govor zlata.“

Toliko puta je čula ovu tvrdnju, ali nije mogla da se navikne na nju. Okrenula se prema drzniku, spremna da mu u lice skreše prvo što joj padne na pamet, da ga prokune i nazove kurvinim sinom i svinjom. Umesto toga je pročistila grlo. Obratila se drznikovom bratu.

„Konte, pomoći ću vašoj ženi ako mi isplatite dve stotine dukata.“

Jakopo se prezrivo nasmejao.

Nije skidala pogled s kontea, koji se nije smejao. Skupio je obrve, kao da ozbiljno razmišlja o njenom zahtevu. Zatražila je zapanjujuću sumu. S dve stotine dukata mogla je da kupi sto tuba najfinije svile, tovar drvene građe – ili Isakov život. Niko, čak ni plemić, ne bi isplatio takvu sumu za njene usluge. Obično je naplaćivala nekoliko srebrnjaka.

Ovo je bio dobar način da okonča raspravu i pošalje kontea nazad u njegovu palatu. Rabin je imao pravo. Ako ne uspe da spase kontesu, Inkvizicija će je podvrći strapadu. Vezaće joj ruke na leđa i baciti s velike visine.

Nastavila je: „Jerusalimski vitezovi zatočili su mi supruga na Malti. Robuje na dalekom ostrvu. Tražili su dvesta dukata za otkup. Pokušaću da spasem život vaše sirote supruge ako mi pomognete da izbavim muža iz sužanjstva.“

Rabin nije krio gnev. Progovorio je oštrim i sporim glasom: „Hana, već sam ti rekao da Društvo za oslobađanje zarobljenika prikuplja novac za Isakovo izbavljenje. Biće otkupljen, pre ili kasnije.“

„Vremena je sve manje“, odvrtila je.

Stari sveštenik mahnuo je ispred njenog nosa stisnutom pesnicom protkanom plavim venama. „Tvoja prva obaveza je da ne preduzimaš ništa što bi ugrozilo geto.“ Bio je tako blizu da je osećala njegov vreli dah na licu. „Ja sam tvoj rabin. Zabranjujem ti da to činiš. Ova poseta je gotova.“

Te ruke su je toliko puta blagosiljale. Obrezale su njenu braću i prinеле srebrni kiduš pehar njenim usnama na sederskoj večeri.

„Rabine, nisam stajala pod hupom, venčanim baldahinom, s tri hiljade Jevreja, već samo s jednim – Isakom.“ Njen muž ju je htela je da doda, uzeo bez miraza. Voleo ju je uprkos jalovosti. U sinagogi je čula kako sveštenik objašnjava njenom mužu da mu zakon dozvoljava da razvrgne bezdetni brak. Nagovarao ga je da se razvede od nje i da pronade valjanu ženu, koja će mu roditi

sina. Isak je samo zategao molitveni šal oko ramena i odmahnuo glavom. Većina muževa ne bi pokazala takvo strpljenje – zar dete, *takhlit*, nije svrha postojanja svih žena?

A kako je ona uzvratila suprugu, koji je, kad je ležala zbog bola u leđima posle četiri sata bdenja nad ženom na porođaju, uzeo iz ormara čaše za *bahnaches*, da bi joj pomogao? Nedelju dana pre isplovljavanja zasula ga je razornim arsenalom pokuda. Rekla mu je da ne bi plovio za Levant u potrazi za bogatstvom da je voli, da misli samo na sebe i da beži od nje. Odgovorio joj je jednako ubitačnim rečima. Prebacio joj je da je plašljivi mišić iz geta koji zazire od života, da ne shvata da rizikuje glavu zbog nje i da se bori da bi je izvukao iz siromaštva. Nakon prepirke su začutali. Izbegavali su da pogledaju jedno drugo. Spavali su na suprotnim stranama postelje. Nije ga ispratila do broda *La Dogaresa*. Pomisao na supruga koji robuje na Malti, uveren da ga ne voli, bila je nepodnošljiva. Izbaviće ga ako konte odreši kesu. Rabin može da se ljuti koliko god hoće.

„Hoćete li isplatiti traženu sumu?“, pitala je plemića.

„Isplatiću vam nečuvenu sumu“, odvratio je. „Dukati će vam omogućiti da odjedrite na Maltu i otkupite supruga pre nego što izdahne u kamenolomima.“ Podigao je ogrtač s postelje.

Nije imala kad ni da se začudi. Prebacila je maramu preko glave i kliznula u tanke kožne sandale, pred Jakopovim i rabinovim razrogačenim očima. Sveštenik je ćutao, iako mu je krhko staro telo drhtalo od suspregnutog besa.

„Povedite me svojoj ženi“, rekla je konteu.

Žurno je pokupila opremu – kecelju, gvozdeni nož, čistu gazu, bočice, povoje, paketiće lekovitog bilja i srebrni amulet, *shadai*, s Davidovom zvezdom. Običaji su nalagali da se stavi na kolevku novorođenčeta. *Samo da nije prekasno. Samo da mi večeras zatreba*. Potrpala je sve to u vreću od grubog platna. Pre nego što ju je svezala, podigla je poklopac svadbene škrinje, ukrašene jarkim šarama. Osvetlila ju je svećom, da bi lakše pronašla kašike za

porodaj – dve spojene srebrne kutlače. Posegnula je u kovčeg i hitro izvukla dugi, uski predmet obavijen platnom. Platno se pomerilo. Svetlost sveće odrazila se na metalnoj alatki. Ugledala je svoje izduženo blede lice na jednoj kutlači. Gurnula ju je na dno vreće, ispod povoja, pre nego što su je muškarci uočili.

Kašike za porodaj spasavale su bebe, ali su mogle i da ih unakaze. Nedavno je uprla s previše snage i slomila bebi lobanju, umesto da je oslobodi. Ako joj se večeras desi slična omaška, biće optužena kao ubica novorođenčadi.

„Brate“, reče Jakopo, „velika si budala, ne mogu da trpim ovu sramotu. Odlazim.“ Poklonio se iznenađujuće duboko za osobu njegove građe. „Moram da izađem na vazduh. Idem kući iz ovih stopa.“

Žurno se spuštao stepenicama koje su škripitale pod njim. Snažno je zalupio vrata za sobom. Hana je osluškivala sve te zvuke. Pitala se da li se Jakopo izlaže smrtnoj opasnosti na ulicama punim razbojnika. Pljačkaške bande su bile nezaobilazni deo lokalnog života. Ne bi prezali da razodenu bogato obučenog muškarca i da ga bace preko ograde mosta u kužne vode kanala. Zadržala je zlokobne misli za sebe.

„Hajdemo. Za pet minuta ćemo stići do Kanala di Padovani. Moja gondola ukotvljena je na San Ćirolamu“, rekao je konte.

Rabin je navukao molitveni šal na ramena. Hana je čekala da se pomeri s vrata, ali on se nije micao. Zurio je u nju. Pomislila je da će je udariti kad je podigao koščate ruke ka njenom licu. Umesto toga je blago kružio iznad njene glave, povijen u struku. Obratio joj se na jidišu: „Nek te Bog u svoj svojoj veličini vodi. Budi ponos Jevrejima i svim ženama, Hana. Nemoj da nam navališ propast na vrat.“

Nakon toga se sklonio s puta.

Kad su izašli, konte ju je ogrnuo svojim ogrtačem. Mirisao je na loj i znoj. „Večeras je vlažno na kanalima.“

Pogrbila se pod težinom vunenog ogrtača postavljenog krznom.

Žurila je za konteom ka gondoli. Pritiskala je platnenu vreću s kašikama za porođaj uz grudi. Rabin ju je pratio u stopu. Nije mogla da se ne seti žalosnog događaja prošlog Purima, u kući na Kale del Forno. Babica tad nije mogla da obrne fetus u pravilni položaj. Upotrebila je kroše: probila je bebi lobanju da bi spasla život majci. Posle toga je svilenim konopcem otkinula ruke i noge s detinjeg tela, da bi ga lakše izvadila iz utrobe. Sićušni udovi ležali su po spavaćoj sobi, tamo gde ih je uspaničena babica bacila. Hana se molila da je večeras ne snađe slična sudbina.